

7. Колосова Олена, Мариянчук Ольга. Особливості виховання та навчання дітей з аутизмом. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Випуск 2. Вінниця, 2019. – С. 87-91.
8. Косенко Ю.М. Забезпечення емоційного розвитку дошкільників: підготовка вихователів на етапі професійного навчання. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету (Серія «Педагогічні науки»)*. 2018. № 1. С. 159–164.
9. Мельник О. Розвиток емоційного інтелекту молодших дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у закладах дошкільної освіти*. Т. 1. 2020. № 73. С. 128–133.
10. Колосова О.В., Хіля А.В. Педагогічні технології роботи з різними категоріями дітей з особливими освітніми потребами в сучасних умовах: європейські підходи й український досвід. *Підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір*: Колективна монографія. Вінниця. 2023. С. 106-127.
11. Скрипник Т.В. Діти з аутизмом в інклюзії: сценарії успіху: монографія. Київ: Вид-во Університету ім. Б. Грінченка, 2019. 208 с.
12. Шульженко, Д.І. Психологічна корекція аутичних дітей в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2009. № 6 (8), с. 194–203.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯПОНІЇ

Олена Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN JAPAN

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Mykhailo
Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: В статті проаналізовано досвід впровадження інклюзивної освіти в закладах дошкільної освіти Японії. Представлено особливості створення інклюзивного середовища, зокрема архітектурна, освітня складові. Презентована методика «Хо-Ме-І-Ку», яка базується на концепціях гуманістичної та позитивної психології, зокрема на принципі позитивного підкріплення.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта Японії, інклюзивне середовище, навчальна інфраструктура, метод «Хо-Ме-І-Ку».

Abstract: The article analyses the experience of implementing inclusive education in preschool education institutions in Japan. The features of creating an inclusive environment, including architectural and educational components, are presented. The methodology 'Ho-Me-I-Ku' is presented, which is based on the concepts of humanistic and positive psychology, in particular on the principle of positive reinforcement.

Keywords: children with special educational needs, inclusive education in Japan, inclusive environment, educational infrastructure, Ho-Me-I-Ku method.

Інклюзивна освіта в Японії є важливою складовою національної стратегії забезпечення рівного доступу до навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, розумових чи емоційних особливостей. У дошкільних закладах країни впровадження

інклюзії відбувається поступово, з акцентом на інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у звичайне освітнє середовище.

З 2007 року, відповідно до змін у законодавстві, Японія офіційно взяла курс на інклюзивну освіту, що відповідає принципам Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Відтоді зусилля уряду, місцевих органів влади та освітніх установ були спрямовані на створення умов для спільного навчання всіх дітей, включно з тими, хто має особливі потреби.

Система дошкільного виховання в Японії ґрунтується на принципах ранньої соціалізації, формування морально-етичних орієнтирів та глибокої поваги до традицій. Ще до початку формального навчання у школі діти оволодівають базовими нормами етикету, вчаться шанобливому ставленню до батьків, педагогів і однолітків, а також засвоюють цінність колективної взаємодії. Такий підхід має назву «культ авторитетів», згідно з яким дорослі виступають моральними прикладами для наслідування [1].

Центральною ідеєю японської виховної системи, відомої під терміном *ікудзі*, є м'яке й доброзичливе спілкування між дорослими та дітьми. Як батьки, так і педагоги не вдаються до крику чи покарань, натомість надають перевагу лагідному тону й емоційній підтримці. Такий підхід не лише знижує ризик психологічної травматизації, але й сприяє формуванню самодисципліни, вміння регулювати власну поведінку та дотримуватися моральних норм [2].

Заклади дошкільної освіти в Японії виконують важливу функцію у процесі становлення особистості дитини як майбутнього свідомого громадянина. Особлива увага приділяється формуванню ціннісного ставлення до здоров'я, довкілля, міжособистісних стосунків, а також розвитку емоційної чуйності й уміння співпереживати. Освітній процес орієнтований на розвиток самостійності, колективної свідомості та соціальної відповідальності [3].

Зазначені цінності впроваджуються через продуману систему педагогічних методів та організацію повсякденного життя в дитячому садку: носіння уніформи, участь у групових активностях, спільне святкування з родиною подій та свят. Це створює стійке відчуття приналежності до колективу й відповідальності за спільний добробут [4].

Японська модель виховання, попри зменшений акцент на індивідуалізм, сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної діяти в інтересах спільноти. Важливу роль відіграє родина, яка з дитинства слугує джерелом психологічного комфорту. Особливо підкреслюється роль матері як центральної фігури емоційної підтримки. Покарання у традиційному розумінні тут замінюється моральним дискомфортом від короткочасного відлучення від сім'ї, що має глибокий виховний вплив [5].

На рівні культурних практик значне місце займають традиційні свята та обряди, які поглиблюють зв'язок дітей із національною культурою. Зокрема, 3 березня проводиться свято *Хінамацури* (день дівчаток), 5 травня — *Кодомо но хі* (день хлопчиків), а 15 листопада — церемонії у храмах з нагоди досягнення дітьми віку трьох, п'яти й семи років (*Cimi-gosan*). Ці події сприяють формуванню національної ідентичності та причетності до культурної спільноти [7].

Таким чином, японська система дошкільного виховання демонструє високий рівень інтеграції культурних традицій, моральних орієнтирів та педагогічної практики, що разом забезпечує цілісний розвиток особистості дитини в гармонії з собою та соціумом. Такі підходи є ефективними для організації інклюзивної освіти для дітей особливими освітніми потребами, адже дозволяють врахувати особливості всіх дітей.

Навчити дитину можна будь-чого, особливо якщо врахувати середовище, в якому вона зростає. Велике значення має не лише зміст занять, а й простір, де дитина проводить значну частину свого часу. Саме це врахували фахівці архітектурного бюро *Hibinosekkei*, створюючи проєкт Центру підтримки дітей з особливими потребами, що розташований у Хамурі, передмісті Токіо.

Цей центр був спроектований спеціально для малюків із різними порушеннями розвитку — як фізичними, так і психічними. Його головна мета — створити безпечне й

водночас стимулююче середовище, де діти можуть досліджувати, взаємодіяти, грати та навчатися. Простір наповнений елементами, що впливають на всі п'ять органів чуття, – це важливо для дітей, яким важко висловлювати свої емоції й відчуття словами.

Архітектори наголошують: для таких дітей критично важливо мати можливість у комфортних умовах відчутти власне тіло, розвивати сенсорне сприйняття, торкатись, чути звуки, пробувати нові смаки, вдихати аромати, бачити навколишній світ якомога ширше й різноманітніше.

У Центрі створено два головні простори. Перший поверх відведено під спокійне навчання, тоді як другий – для активних ігор. Зовні ці кімнати мають вихід на терасу, яка одночасно є адаптованим ігровим майданчиком. Серед оснащення – стіна для лазіння, спортивна трапа, а також конструкції для підвісних гойдалок.

Центр також забезпечує різноманітні тактильні та сенсорні враження: камін із теплим полум'ям, лід для експериментів, а також столи з фарбами, папером, олівцями, пластиліном та іншим приладдям для творчості. Основний принцип – через гру дитина отримує новий досвід, розвиває емоційне й сенсорне сприйняття, і саме так, іноді навіть не помічаючи цього, в Японії допомагають дітям з особливими освітніми потребами розвиватися [6].

Також в Японії діє Центр ранішнього втручання та соціального розвитку дітей з особливими потребами та їх сімей «Umeda Akebono», в якому навчаються близько 400 дітей віком від народження до шести років. В «Umeda Akebono» є кімнати для дітей з фізичними порушеннями, ігрова кімната, зала для занять музикою, кімнати для спільних занять батьків та дітей.

Таким чином, державна політика Японії передбачає всебічну підтримку модернізації навчальної інфраструктури з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами. За потреби здійснюється фінансова допомога на нове будівництво, реконструкцію або розширення будівель закладів освіти. Особлива увага приділяється забезпеченню архітектурної доступності, зокрема встановленню ліфтів, пандусів та спеціально обладнаних туалетних кімнат для осіб з інвалідністю. Крім того, надаються національні субсидії на оснащення навчальних закладів спеціалізованим обладнанням, таким як 3D-принтери, FM-пристрої для слуху, VOCA (голосові пристрої для альтернативної комунікації), портативні системи виклику для безпеки, а також автобуси.

Відповідно до «Керівних принципів розвитку освітнього середовища для дітей з особливими потребами», передбачено дотримання чотирьох основних засад: врахування індивідуальних освітніх потреб дитини як основи для організації підтримки; створення адаптивного та функціонального середовища; забезпечення безпечної та здорової інфраструктури; а також підтримка приміщень у належному технічному стані за активної участі місцевої спільноти.

В освітніх установах для дітей з особливими освітніми потребами на всіх рівнях реалізується система з шести форм «діяльності самостійного розвитку». До них належать заходи зі збереження здоров'я, формування психологічної стабільності, налагодження міжособистісних відносин, орієнтації у навколишньому середовищі, розвитку моторики та навичок комунікації. Така структура дає змогу адаптувати освітній процес відповідно до типу порушення, з яким стикається дитина. Наприклад, для дітей з порушенням зору передбачено навчання орієнтуванню з використанням тростини, розвиток тактильного сприймання як додаткового до зорової інформації, а також використання допоміжних засобів – таких як амбліопічні лінзи або збільшувальне відеообладнання.

Японська освітня система традиційно характеризується високим рівнем академічної вимогливості, дисципліни та орієнтацією на соціальну згуртованість. Проте вона стикається з певними викликами у забезпеченні повної інклюзії, зокрема у контексті психічного благополуччя здобувачів освіти, прийняття дітей з особливими освітніми потребами, а також їх інтеграції з різноманітним культурним і мовним бекграундом.

У цьому контексті метод «Хо-Ме-І-Ку» (ほめ育), що у перекладі з японської означає «освіта через похвалу», пропонується як ефективна педагогічна практика, орієнтована на

підтримку індивідуального розвитку дітей через позитивне підкріплення, визнання зусиль та формування довірливого навчального середовища. Впровадження цього підходу узгоджується з цілями ЮНЕСКО у сфері забезпечення інклюзивної, справедливої та якісної освіти для всіх здобувачів.

Методика «Хо-Ме-І-Ку» базується на концепціях гуманістичної та позитивної психології, зокрема на принципі позитивного підкріплення, який довів свою ефективність у підвищенні навчальної мотивації, впевненості у власних силах та емоційної стійкості дітей. Основна увага приділяється підтримці сильних сторін особистості, формуванню позитивної самооцінки та культивуванню орієнтації на зростання.

Ключові педагогічні принципи цього методу включають:

- акцент на процесі зусиль, а не на природжених здібностях, що сприяє розвитку настанови на зростання;
- визнання проміжних досягнень, яке стимулює витривалість і наполегливість;
- використання конструктивного зворотного зв'язку з фокусом на потенціал розвитку;
- створення безпечного та підтримувального освітнього простору, у якому помилки розглядаються як необхідний компонент освітнього процесу.

Цілісний характер методу забезпечує розвиток не лише академічних компетентностей, а й соціальних, емоційних та особистісних складових, що є важливим елементом інклюзивної освіти.

До основних цілей політики впровадження «Хо-Ме-І-Ку» відносять:

1. Забезпечення інклюзивності – гарантування рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів, включно з дітьми з особливими потребами, мовними бар'єрами та представників вразливих соціальних груп.
2. Сприяння психічному здоров'ю – створення навчального середовища, що знижує рівень стресу та сприяє формуванню емоційного добробуту через практику похвали, підтримки та заохочення.
3. Формування цілісної особистості – розвиток когнітивної, емоційної, соціальної та фізичної сфер особистості дітей.
4. Заохочення безперервного розвитку – підтримка ідеї навчання протягом усього життя шляхом формування внутрішньої мотивації, віри у власні сили та здатності до самовдосконалення.
5. Професійний розвиток педагогів – забезпечення вихователів відповідними знаннями, навичками та педагогічним мисленням для ефективного впровадження методу «Хо-Ме-І-Ку» в освітній практиці.

У дитячих садках (hoikuen і uōchien) впроваджуються такі ключові підходи інклюзивної освіти:

- індивідуалізація навчання: педагоги адаптують програми та методи навчання відповідно до потреб дитини.
- підтримка спеціалістів: у групах можуть працювати асистенти вихователя, логопеди, психологи та спеціальні педагоги.
- співпраця з батьками: важливим є налагодження комунікації між педагогами та родинами дітей з ООП.
- інтегративні ігрові методи: використовуються спільні ігри, мистецькі заняття для формування атмосфери прийняття й взаємодії.

Попри значний прогрес, Японія продовжує вдосконалювати систему підтримки інклюзії в дошкільній освіті. Серед викликів залишаються нестача кваліфікованих кадрів, недостатнє фінансування і необхідність підвищення поінформованості суспільства щодо переваг інклюзивного навчання.

Успішні практики, такі як створення «ресурсних кімнат» та мобільних консультаційних служб, демонструють прагнення Японії до створення по-справжньому відкритого та доброзичливого освітнього середовища для всіх дітей.

Список використаних джерел

1. Біла І. Гуманістичні тенденції освіти Японії. *Дошкільне виховання*. 2011. № 6. С. 11-16.
2. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи URL: http://inklyuzi.blogspot.com/p/blog-page_66.html
3. Колосова О. В., Саранча І.Г., Хіля А.В. Історико-культурні передумови формування інклюзивного освітньо-виховного середовища в країнах ЄС. Інклюзивний соціоосвітній простір: порівняльна характеристика європейського та українського досвіду. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 468с.
4. Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій Японії (MEXT). *The Course of Study for Kindergarten*. Tokyo. MEXT. 2018. URL: <https://www.mext.go.jp/>
5. Хіля А.В., Саранча І.Г., Кронівець Т.М., Колосова О.В., Давидюк М., Бондар Ю.В. Інклюзивні практики країн ЄС та України з підготовки дітей до соціальної взаємодії. Навчально-методичний посібник. Вінниця. ВДПУ. ФДПО. 2024. 348 с.
6. Dezeen: журнал про архітектуру та дизайн URL: <https://www.dezeen.com/>
7. Takiro Nori Fuoka. *Preschool Education in Japan*. Tokyo. 2009. 190 с.

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

METHODOLOGICAL SUPPORT FOR THE INTEGRATION OF CHILDREN IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Ivan Konovalchuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associated Professor,
Head of the Chair Department of Theory and Methods of Preschool and Inclusive Education,
Zhytomyr Ivan Franko State University

Анотація. У статті конкретизовано завдання та функції методичного супроводу процесу інтеграції дітей в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти. Проаналізовано сутність й основні ознаки інклюзивного освітнього середовища та його можливості для повноцінної інтеграції дітей. Уточнено зміст діяльності команди фахівців і батьків в організації процесу інтеграції дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.

Ключові слова: інтеграція дітей з особливими освітніми потребами, інклюзивне освітнє середовище, методичний супровід, командний підхід.

Abstract. The article specifies the tasks and functions of methodological support for the process of integrating children in an inclusive environment of a preschool educational institution. The essence and main features of an inclusive educational environment and its possibilities for the full integration of children are analyzed. The content of the activities of a team of specialists and parents in organizing the process of integrating a child with special educational needs in an inclusive educational environment is specified.

Key words: integration of children with special educational needs, inclusive educational environment, methodological support, team approach.

Одним із пріоритетних завдань реалізації Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні є забезпечення умов для успішної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами